

Võõrsil vahepeal – liminaalsus reisil Eesti seljakotirändurite näitel Austraalias

Helleka Koppel

See artikkel põhineb minu 2014. aastal Tartu Ülikoolis etnoloogia osakonnas kaitsitud magistritööl „Kodus ja võõrsil ning vahepeal – Eesti seljakotirändurid Austraalias“. Austraalia on eestlaste seas kujunenud menukaks sihtkohaks nii tänu mugavatele viisatingimustele¹ kui ka meedias palju käsitletud ja argiteadmisenäinud arusaamale, et seal on võimalik kergesti raha teenida.² Lisaks on Austraaliat laialt kajastatud teisteski Eestis tuntud kultuuritekstides. Näiteks on paljud eestlased, kes kuuluvad vanusegruppi, kus saab taotleda töötamisõigusega turismiviisat Austraaliasse (18–30-aastased), üles kasvanud koos Austraalia telesarjaga „Kodus ja võõrsil“ („Home and Away“), mida hakati tootma 1988. aastal ja mis on eestlasteni toonud idüllilisi pilte Summer Bay valge liivaga rannast, sinisest ookeanist ning austraallaste muretust elustiilist. Samuti on paljudele eestlastele tuttavad lood sõja eest Austraaliasse põgenenud sugulastest ja nende elust seal. Austraalia märgilisust aitavad luua lisaks televisioonile ja ilukirjandusele³ ning sugulaste-tuttavate mälestustele ka nüüd juba Austraaliast seljakotireisilt naasnud või sinna elama jäänud noorte lood.

Pakkudes oma tööga alternatiivi eelkõige ajakirjanduses levinud hoiakutele ja avalikule diskursusele, käsitlen seljakotirändamist ühe võimaliku turismivormina.

[1] Aastal 2005 sõlmis Eesti Austraaliaga töötamisõigusega turismiviisa lepingu, mis on tunduvalt suurendanud Eestist pärit seljakotirändurite arvu Austraalias.

[2] Vt näiteks Dannar Leitmaa (2011) artiklit Eesti Päevalehes („Mis noori Austraaliasse tõmbab? Seiklused, raha, reisimine, tööpuudus?“) ja Laura Rausi (2011) artiklit Postimehes („Austraaliasse kipub tööle üha suurem hulk Eesti noori“).

[3] Vt näiteks Urmas Vadi „Tagasi Eestisse“ (2013).

Tunnistades turismi defineerimise keerukust, toetun oma artiklis *turismi* mõiste kasutamisel eelkõige Eric Cohenile (1974: 533), rõhutades vahelduse, otsingute ning eneseteostuse olulisust reisimise juures, vastandamata seejuures vaba aega ja tööd.⁴ Artikli eesmärgiks on analüüsida seljakotireisimist kui mitmes mõttes vahepeal olemist, mistõttu teoreetiline raamistik toetub suuresti antropoloogi ja folkloristi Arnold Van Gennepi (1960) liminaalsuse kontseptsioonile.

Empiiriline materjal on kogutud kolmes etapis aastatel 2010–2013. Välitööde esimeseks perioodiks loen Austraalias seljakotireisil toimunud osalusvaatlust ja poolstruktureeritud küsitluskava alusel tehtud intervjuusid teiste seal viibinud Eestist pärit seljakotiränduritega. Aasta pärast reisilt naasmist võtsin samade inimestega Eestis ühendust, et teha täiendavad retrospektiivsed intervjuud või suhelda nendega e-kirja teel. Kolmanda etapi minu välitöodes moodustavad pärast reisi tehtud tagasivaatavad intervjuud noortega, keda ma Austraalias ei kohanud. Kokku vestlesin 14 informandiga (7 naist, 7 meest, sünniaastad 1981–1992), kellest pooltega on tehtud intervjuud nii reisi ajal kui ka pärast seda.

Minu töö on autoetnograafiline. Peegeldan Eestist pärit noorte narratiive, kes reisisid töötamisõigusega turismiviisa alusel Austraalias, oma 7 kuu jooksul saadud seljakotirännukogemustega. Olen ise uurimisaluse grupi liige ja sellisena ka osaline enda uuritava sotsiaalse välja tähendussüsteemide konstrueerimises (vt ka Anderson 2006: 384; Reed-Danahay 1997: 2). Põimin seetõttu oma magistritöös ja vähesemal määral ka siinses artiklis informantide kogemust enda omaga.

Seljakotiturism

Seljakotiränduriks (*backpacker*) loetakse enamasti inimest, kes reisib pikema aja jooksul ja väikese eelarvega, soovib suhelda paljude inimestega, nii kohalike kui ka teiste seljakotiränduritega, tunnetab ja peab oluliseks oma iseseisvust, vabadust reisil, planeerib oma reisi paindlikku marsruuti individuaalselt või koos kaaslasega ning kelle peamiseks eesmärgiks on lõbu ja vaheldus (vt nt Loker-Murphy, Pearce 1995: 830–831; Sørensen 2003: 851; Welk 2004: 80).

Kõik seljakotirändurid ei pruugi aga vastata nendele omadustele. Kuna seljakotituristide kogukond on heterogeenne, ületades kõikvõimalikke rahvuslikke, geograafilisi jm piire, ei saagi olla näitajaid, mis iseloomustaks kõiki sellesse gruppi kuuluvaid inimesi ühtviisi. Samuti võib ühiste karakteristikute väljatoomisel tekitada probleeme see, et väljastpoolt seljakotiränduriks liigitatavad ei pruugi ise end sinna gruppi kuuluvaks pidada ning ka vastupidi (Cohen 2003: 70; Sørensen 2003: 851). Seljakotirändurite puhul on olulisel kohal argielust väljaastumine, teistsuguse keskkonna kogemine, kuid seejuures ei ole tegemist puhtakujulise vaba ajaga. Oma rahalise seisu parandamiseks, tihti ka kogemuste saamiseks või enese proovilepanekuks tehakse reisil võimaluse ja tahtmise korral lühiajaliselt tööd. Mina ise ning minu uuritav grupp reisis Austraalias töötamisõigusega turismiviisa alusel (*Wor-*

[4] Turismi ning kitsamalt seljakotirändamise defineerimise keerukuse ning nende kontseptsioonide sisemise vastuolulisuse kohta vt täpsemalt Koppel 2014.

king *Holiday Visa*), mis võimaldas oma reisi finantseerimiseks sihtkohariigis ajutistel kohtadel töötada.

Seljakotirändamise populaarsus on maailmas, sh ka Eestis üha enam tajutav. Kuna transpordi- ning kommunikatsioonivõimalused on laienenud, eelistavad inimesed tihti omal käel reisimist, kasutamata turismifirmade vahendusteenuseid ning eelistades reisil olla spontaanne ja valikutes nii vaba kui võimalik. Seljakotirändamist on käsitletud ka järjest rohkem praktiseeritava elustiilina (vt nt Cohen 2010), mida toetab muuhulgas töö- ja elutingimuste paindlikkus tänapäeva mobiilses maailmas.

Seljakotiturismi kasvavat populaarsust võib käsitleda osana deterritorialiseerumise, transnatsionaalsuse ja globaliseerumisega seotud kultuuriilmingutest (Vertovec 2007: 964; Richards, Wilson 2004: 3). Antropoloogias ning teistes ühiskonna- ja kultuuriteadustes on hakatud niisugustele nähtustele ning sellele, kuidas inimesed sellistes oludes toimivad, üha rohkem tähelepanu pöörama, kasutades analüüsimeetodeid teoreetilisi lähenemisi.

Liminaalsus mõistena

Liminaalsus tuleneb ladinakeelsest sõnast *limen* (lävi, künnis), tähistades üleminekusituatsiooni, kus on eemaldatud kõik piirangud, nii et ühiskondlikud struktuurid ja normid ajutiselt ei kehti (Szokolczai 2009: 142). Etnoloog ja folklorist Arnold Van Gennep (1960) võttis liminaalsuse mõiste kasutusele rituaalsete praktikate uurimisel põlisrahvaste siirderiituste kontekstis, rõhutades seejuures ajutise eraldatuse ning ülemineku aspekti.

Tänapäeval on liminaalsuse kontseptsiooni kasutusvaldkond uurijate seas avardunud. Victor Turner laiendas liminaalsust modernsele ühiskonnale, tõmmates paralleele näiteks nüüdisaja palverändude, karnevalide ning siirderiituste vahel (Turner, Turner 1978; Turner 1979). Ta mõistab liminaalsuse all seisundit või protsessi, kus ollakse kahevahel ja vahepeal (*betwixt-and-between*), ei see ega teine, millegi n-ö lävepakul (Turner 1970 [1967]). Mitmed uurijad on ka turismi analüüsinud liminaalsuse kontseptsiooni kaudu. Dean MacCannell (1999 [1976]) ning Nelson Graburn (1989 [1977]) on näinud turismireisi moodsa inimese palverännuna. Konkreetset seljakotireisi on käsitletud ka kui noorte tänapäevast siirderiitust (*rite of passage*) (Cohen, Noy 2005; Teas 1988: 40–41). Samuti on näiteks maastikke ja paiku seostatud liminaalsusega turisti kogemuses (Andrews, Roberts 2012).

Mina käsitlen liminaalsust Turnerile (1970 [1967]) toetudes kahevahel ja vahepeal olemisena, laiendades seda seljakotireisi ajalisele, ruumilisele ja sotsiaalsele aspektile. Liminaalsus tähendab mitmes mõttes piiride peal olemist. Ollakse kahe „koha“ vahel, kuulumata samas otseselt kummassegi (Pungas, Vösu 2012: 87). Seljakotireis on tihti mingiks üleminekuetapiks inimese elus. Mina olin reisile minnes oma bakalaureuse- ja magistriõpingute vahel. Paljud informandid olid samuti just lõpetanud mingi etapi oma hariduselusel (näiteks keskkooli), vahetasid töökohta või vajasid lihtsalt argirutiini katkestust.

Ajaline liminaalsus

Enamiku seljakotirändurite jaoks on reis kui katkestus, mida tajutakse pausina argielus oma kodumaal. Seetõttu võib reisi käsitleda liminaalse, kodusest igapäevaelust erineva ajana (Graburn (1989 [1977]; Lett 1983). Sel perioodil väärtustatakse vabadust oma tegevuses ja otsustes, mida tunnetatakse vastanduvana koduse argielu kohustustele (Cohen 2003: 101).

Reisidele viidatakse tihti kui „elu parimale ajale“, mis näitab aja sotsiaalselt konstrueeritud tähendust. Luuakse uus, puhkuse aeg, mis erineb igapäevasest, ning seejuures tähtsustatakse puhkusel just olevikku, hetke (Ryan 2005 [2002]: 201–207). Seljakotireis on kaootiline, normidest ja struktuuridest vaba, n-ö avatud aeg, vastandudes nii pigem korrapärasena nähtavale minevikule ja tulevikule. Vaid vähesed seljakotirändurid näevad reisi püsiva alternatiivina oma igapäevaelule.

Aja tajumine reisil sõltub samuti mainitud vabadustundest. Inimene struktureerib seljakotirännul oma aega võrreldes igapäevaeluga teistel alustel. Tegemist on ajaraamiga, mida ei piira harjumuspärased kohustused (Elsrud 1998: 312). Minu informandid viitavad seljakotireisile kui vabale ajale või „aja maha võtmisele“:

Ma arvan, et mul vähemalt oli suhteliselt kogu aeg selline plaan, et tahaks minna välismaale peale gümnaasiumi lõppu. Et võtta aasta vabaks... (N, snd 1991, I int, Melbourne 2011)

Soov „vaba aja“ järele on tavaliselt ajendatud rutiinsest olukorrast tüdinemisest. Tahetakse oma aega vähemalt mingil perioodil elus paindlikumatel alustel planeerida, mis on muidu tihti kohustuste tõttu raskendatud. Argirutiini ei pruugita sellisel juhul enam väärtustada ning sellest ajendatuna ongi tekkinud soov teha ajutiselt midagi muud, väljuda argisest ajaraamist:

Ootused olidki võib-olla lihtsalt, et saaks lõbutseda ja et saaks aja maha võtta, mul oli vist see. Sest ma olin selleks ajaks töötanud oma vanas töökohas neli aastat ja ma olin koolis kogu aeg selle kõrvalt käinud, nii et mul oli nagu natukene võiks öelda kõrini. (naerab) Ma tahtsingi võtta aega maha, ma tahtsin lihtsalt, et mul oleks selline tšill natukene. Ja tegelikult see täpselt nii oli ka. [...] Aga no muidugi nüüd, kui ma tagasi tulin, siis kõik see oli jälle siin olemas. Aga sai nagu aja korraks maha võtta. (N, snd 1985, int, Tartu 2013)

Samas on tänapäevases maailmas töö, vaba aeg ja turism omavahel rohkem kui varem läbi põimunud (Edensor 2001: 61). Näiteks Austraalia puhul ei pruugi ajutine töö seal minna vastuollu vabadusega, mida otsima mindi, sest see ei loo kestvaid rutiini, mis seoks inimesi kohustustega:

Mul ei olnud seal kohustusi otseselt. Mul oli kogu aeg nagu vabadus. Nüüd mul ei ole üldse vabadust. Reaalselt iga sekund mu päevast on planeeritud põhimõtteliselt. See on muidugi minu probleem, aga... Aga seal oli jah see, et sa said puhata ja olla. See on hullult hea ikka, et me sinna läksime. Kuidagi nii õige. (N, snd 1991, II int, Tallinn 2012)

Seljakotireisi seostatakse paindlikkuse ja vabadusega, mistõttu selle eelduseks on tihti fikseeritud aspektide puudumine inimese elus kodumaal. Seljakotirändamine on väga populaarne ka näiteks Iisraeli noorte seas, kelle jaoks on sellise reisi näol tegemist vahepealse ajaga, mis järgneb ajateenistusele ja eelneb tavaliselt haridus-

Foto 2. Autori reisikaaslane teel uue vaimsure ideedest kantud Rainbow kogunemisele, kus veetsime oma reisi viimase nädala. Queensland, mai 2011.

Foto: Helleka Koppel

töö- ja pereeluga seotud kohustustele. Seljakotireis on nende jaoks argielu edasilükkamine, periood, mil kujundatakse oma identiteeti ja suhet ühiskonnaga (Cohen, Noy 2005: 3–6). Püsivate ja siduvate kohustuste puudumine on iseloomulik just noorematele inimestele. Seetõttu on ka kodumaalt ja sealsest ajaraamist eemaldumine noortele kergem:

Sa saad õppida iga kell, aga no mingeid selliseid asju nagu ringi rännata, seda on parem teha nooremana, sest hiljem su elu võib juba paigas olla, et tuleb sul mingi elukaaslane või mida iganes ja siis sa ei saa enam selliseid asju teha. Siis on raskem, saad küll, aga siis on raskem. (N, snd 1985, int, Tartu 2013)

Ka mind ennast motiveeris just sel ajahetkel reisile minema hirm, et hiljem, kui on juba kohustused võetud, on seda raske teha.

Seljakotireis on eriline periood, mida nähakse tihti reaalsusele vastanduvana. Paljude sõnul on tegemist justkui „teise eluga“, mis ei ole ajaliselt lineaarne järg kodusele rütmile, vaid pigem astumine mingisse n-ö teise reaalsusesse:

Austraalia ja kõik see oli nagu lõbu lihtsalt, võiks öelda, või selline korraks enda elust äraminemine, selline elunautimine. [...] See oli ikkagi jah nagu teine elu, mina võtan seda Austraalias käiku nii. (M, snd 1986, int, Tallinn 2013)

Paradoksi võib näha aga selles, et kui tavaliselt kirjeldatakse kodust rutiini kui „päris elu“, siis reisil kirjeldatakse end olevat „rohkem elus“. Graburn on reisi kirjeldanud kui sakraalset aega, mis vastandub profaansele argielule. Ühtlasi võib reis olla emotsioonide ja kogemuste rohkuse tõttu tajutud „tõelisemana“ kui argielu (Graburn 1989 [1977]: 26). Uurijad on välja toonud ka hedonismi ilminguid tänapäevaste seljakotirändurite käitumise juures. „Päris elamist“ seostatakse eri meetodite abil otsitavate eksistentsiaalsete elamuste ning naudingutega. Vabadusetunnet aitavad kogeda sotsiaalse hukkamõistu ja piirangute puudumine teatud tegevuste osas (Cohen 2003: 101–102), mis aitab samuti tunnetada reisi liminaalse ajana. Argistest normidest ja piiridest on välja astunud, mistõttu on tegemist erilise ja võimalusi täis ajaga. Kui isegi jätkatakse praktikaid, millega ollakse kodus harjunud, võivad need reisil omandada uue tähenduse, sümboliseerides vabadust ja eemalolekut. Ajalist liminaalsust toetab ka kodusest erinev, tavaliselt ajutine sotsiaalne ring.

Sotsiaalne liminaalsus

Seljakotireisi aja erilisust aitavad rõhutada eemaldumine oma lähedastest, kes muidu inimest igapäevaselt mõjutavad. Seega lisandub ajalisele ka sotsiaalne liminaalsus, mis avaldub reisil mitmel tasandil. Esiteks astutakse välja harjumuspärasest sotsiaalsest keskkonnast kodus, teiseks ollakse sotsiaalselt liminaalsed ka ühiskonnas, milles viibitakse. Ollakse turisti ja kohaliku ning seeläbi ka lokaalse ja globaalse kultuuri vahepeal, kuulumata täielikult kummassegi. (Richards, Wilson 2008: 192)

Seljakotireisile minnakse enamasti üksi või koos ühe kaaslasega. Laiemast harjumuspärasest sõprade ja tuttavate ringist aga eraldutakse. Tihti tajutakse sotsiaalset liminaalsust seetõttu alguses hirmutavana. Samas, kui enne reisi tuntakse võib-olla lähedastest eemaldumise pärast muret, siis reisil olles õpitakse üldjuhul hindama muuhulgas ka kohustustest vaba olekut, mida sotsiaalne liminaalsus pakub:

Et oli ikkagi mina ja maailm, kohustusi põhimõtteliselt ju ei olnud, et oleks vaja kellelegi ette kanda. Sul ei olnud kedagi, kes sulle õlale kogu aeg koputaks, sa said ise nagu olla ja ise otsustada kõike. See oli vast selle kõige suurem pluss. [...] Seal oli iga päev erakordne ikka põhimõtteliselt, alati kohtasid uusi inimesi... Seal ei olnud sellist rutiini. (M, snd 1986, int, Tallinn 2013)

Reisil tajutakse sotsiaalse kontrolli puudumist. Kuigi iseenda ees on vastutus reisil üldjuhul tavapärasest suurem, sest kõigi probleemidega tuleb üksi või kahekesi hakkama saada. Samas tuntakse end lähedastega seotud kohustustest pigem sõltumatusena, kuna ülejäänud sotsiaalne ring on kaugel. Ollakse üksi või koos sõbraga eemal ning kodused mured on liiga kaugel, et neist osa võtta. Seega asutakse liminaalses keskkonnas, mis soodustab teistsuguste riskide võtmist kui kodus:

M1: See oli ka olemise eufooria ja see, et sa ei tunne ega tea kedagi...

M2: Jah, täpselt. Sa oled lihtsalt vaba seda kõike tegema. Sa ei ole mingites asjades... sul ei ole vastutust nagu. (M1, snd 1987 ja M2, snd 1987, II int, Tartu 2012)

Sotsiaalset liminaalsust võib seega toetada ruumiline. Kuna sotsiaalsed normid ja kohustused ei reisi inimesega kaasa või vähemalt ei tunnetata seda nii, siis nauditakse erilisel võimalust eemalduda teatud hoiakutest ja eelarvamustest.

Kõigil seljakotiränduritel on reisil teatud mõttes sarnane sotsiaalne keskkond, mis koosneb vähemalt osalt ka teistest ränduritest, keda on tõenäoliselt motiveerinud reisile minema samasugused põhjused. Seega leitakse tuge teistelt, kellega ollakse võrdses positsioonis ning seljakotiränduritena ühiselt vahepeelses etapis. Reisistiilist tulenevalt on ka tavaliselt väärtushinnangud ja argielu probleemid samad, mistõttu võib seljakotirändureid käsitledes lähtuda Turneri *communitas*'e kontseptsioonist (1969: 95–97). Seljakotirändurid moodustuvad reisil omalaladse lõtvade sidemetega kogukonna, mida nad väärtustavad seetõttu, et tunnevad omavahelist sobivust tänu sarnasele situatsioonile, millesse nad on ennast tahtlikult asetanud. Näiteks toob üks informant välja, kuidas ta kohtas reisil inimesi, kes erinevalt tema kodusest sotsiaalsest ringist ei hoolinud tema perekonnaseisust ega tulevikuplaanidest, vaid kellega ta tundis end sel hetkel lähedasena tänu soovile reisida ja nautida hetke:

Nii kui me sinna jõudsim, siis kõik mured, mis Eestis olid, ja kohustused, see nagu kõik... kõik lõppes selleks hetkeks. Vanus mul on 27 ja siis seal olles ma olin 26, nii et siis see vanus ka oli selline, et siin ütlesid kõik, et kuna sa lapsi hakkad saama ja mis sa teha tahad tulevikus ja mis sust saab ja igasugused sellised küsimused olid ja see oli hullult suur surve, aga seal lõppes see kõik. Seal ma kohtasin ka omavanuseid inimesi ja isegi vanemaid, aga neid nagu ei huvitanud see: nad tahtsid ainult reisida ja olla ja elada selles hetkes. Selles mõttes see oli hästi, hästi vabastav ja nii mõnus oli seal olla. (N, snd 1985, int, Tartu 2013)

Ülal toodud tsitaadis kajastub ka ajaline liminaalsus. Seljakotirändurid elavad hetkes, oluline on oleviku tajumine, mitte mineviku- või tulevikuprobleemide lahendamise. Hetkes elamisele aitab kaasa ebapüsiv suhtlusringkond, mis koosneb juhuslikult kohatud kohalikest või teistest seljakotiränduritest.

Seega võib harjumuspärasest sotsiaalsest keskkonnast eraldumine olla raske, kuid samas on võimalus eemalduda ühiskondlikust survest või isiklikest probleemidest ka minemise motivaatoriks.

Minu jaoks oli kodusest sotsiaalsest ringist lahkumine pigem raske. Mul ei olnud kriisi isiklikus elus, mis oleks toiminud tõukefaktorina, nagu see mõnikord seljakotirändurite puhul on. Samas, juba kohal olles oli sotsiaalne liminaalsustunne nauditav ning eraldumise näol oli tegemist minu jaoks ühe osaga enese proovilepanekust. Reisisin koos hea sõbrannaga, kuid see oli esimene kord, kui me olime seitse kuud peaaegu pidevalt koos. Seega oli ka temaga koos teistest lähedastest eraldumine teatavaks proovikiviks meie mõlema jaoks. Kui reisil teised inimesed meie ümber pidevalt vahetusid, siis teineteise jaoks esindasime ainsaid stabiilseid inimsuhteid, mis loomulikult võisid kohati ka pingeid tekitada. Minu jaoks olid aga ka need pinged võimaluseks enda kohta midagi uut õppida, mistõttu ei tajunud ma seda negatiivsena, vaid pigem püüdsin oma käitumise üle reflekteerides midagi uut teada saada.

Samas ei tähenda füüsiline eemaldumine kodusest sotsiaalsest ringist tänapäeval kontakti kaotamist nendega, kes maha jäid. Vahetub üldjuhul vaid meedium,

Foto 3. Kaks nädalat meie koduks olnud mikrobuss, mis kuulus seljakotirändurist saksa noormehele (pildil masina rattaid liiva seest välja kaevamas). Reisisime selles koos kahe kuni kolme Euroopast pärit seljakotiränduriga kaks nädalat, teel Albanyst (Lääne-Austraalias) Adelaide'i (Lõuna-Austraalias), detsember 2010. Foto: Helleka Koppel

mida suhtluseks kasutatakse, ning tihti ka läbikäimise sagedus. Informandid ja mina tundsimise aga üldiselt, et reisi eesmärkidest lähtuvalt ei soovinud me koju jäänud lähedastega igapäevaselt suhelda. Sotsiaalmeedia ja e-kirjade kaudu hoidisime küll sidet, kuid eelkõige selleks, et kodustele teada anda, et kõik on hästi. Muud põhjused olid tagaplaanile lükatud, sest reisel domineerisid teistsugused, palju ebastabiilsemad sotsiaalsed sidemed ning puudusid tavapärased sotsiaalsed kohustused:

Aga nii palju kui mulle meeldib inimestega suhelda, mulle meeldib ka üksindus. Mulle meeldib see, et ma saan selle valiku ise teha ja seal oli seda jõe hõlbus teha, sest sul ei ole seda kohalikku gängi nii palju, kellega sa kogu aeg peaksid hängima. See oli nii kuradi mõnus tunne. (naerab) [...] Ma olen mõelnud, et... ma ei ole seda varem eriti öelnud, aga mulle tundub, et ma tahangi minna reisile sellepärast, et ma nagu kaoks ära lihtsalt. (M, snd 1984, II int, Tallinn 2012)

Kui koduseid suhteid iseloomustab pigem püsivus, siis seljakotirändurid on oma reisel üldiselt teadlikud sellest, et suhted, mis nad reisi jooksul loovad, ei jää tavaliselt püsima. Liigutakse edasi ja seeläbi uueneb pidevalt ka seljakotiränduri sotsiaalne ring. Samas ei tähenda see, et uutest sõpradest lahkumine oleks emotsionaalselt

lihtne. Kuna aga püsivus ei ole seljakotirännu eesmärk, võivad rändajad liiga pikalt ühte kohta ja sotsiaalsesse ringi püsima jäämist näha reisi ideoloogiaga vastuolulisena.

Seljakotireisi ideoloogiaga näib mitte kokku sobivat ka see aspekt, et kuigi rändurid avaldavad tihti soovi suhelda kohalikega, ei saa see tahtmine tavaliselt teoks. Kontakti loomine kohalikega võib osutuda mitmel põhjusel problemaatiliseks ning lihtsam on näiteks hostelites teiste seljakotiränduritega suhelda. Hosteleid kui enklaave on kirjeldatud kui „kodusid kodudest eemal“, kus eksisteerib ajutine sotsiaalne maailm. Greg Richards ja Julie Wilson näevad seljakotirändurite enklaave dünaamiliste, pidevas muutumises liminaalsete ruumidena, milles toimub seljakotirännu kogemuse tarbimine ja (taas)loomine (Richards, Wilson 2008: 191–192). Samas ei leia ma, et seljakotirännu kogemuse tarbimine ja loomine toimub vaid enklaavides. Isiklikust ja informantide kogemusest lähtuvalt leian, et oluline on siiski kogu seljakotireis koos teelolekute, töö ja sellega tihti kaasneva füüsilise pingega ning ka suhtlus nii kohalike kui ka teiste seljakotiränduritega.

Kuigi nii Richards ja Wilson kui ka mitmed teised uurijad (vt nt Cohen 2003; Welk 2004) on rõhutanud lõhet seljakotirändurite ideoloogia ja praktika vahel, mis avaldub eelkõige sagedases suhtlemises teiste seljakotiränduritega, keda nähakse kui omasuguseid, mitte kohalikega, siis alati ei ole see tajutud probleemina. Paradoksi, et seljakotirändurid kohalikega tihti ei suhtle, aitab Austraalia puhul leevendada fakt, et isegi kui ei ööbita kohalike juures, siis enamasti suheldakse nendega vähemalt tööalaselt, elades mõnikord nendega ka koos. Kusjuures ka hostelites loodud suhted ei tähenda kõigi jaoks reisi eesmärkidest eemaldumist. Positiivsena võidakse näha näiteks võimalust suhelda lühikese aja jooksul mitmekesise tausta ja eri paikadest pärit inimestega:

See backpacker'i maailm ka alguses mulle väga meeldis. Sai inimestega tutvuda ja kõigil on ikkagi oma lugu rääkida, kuidas nad sinna on saanud ja... (M, snd 1986, int, Tallinn 2013)

Samas eristab ülaltoodud tsitaadi autor, kes käis Austraalias seljakotirändurina kahel korral, oma reise just eelkõige erilaadse sotsiaalse keskkonna alusel. Kui esimene reis andis talle võimaluse suhelda väga paljude seljakotiränduritega, siis teisel reisil sai ta kogeda elu kohalikus kogukonnas. Kusjuures mõlemad kogemused on väärtustatud:

Mul oli kaks väga erinevat reisi tegelikult. Esimene oli selline hosteli maailm, kus sai kohata inimesi igalt poolt maailma otsast ja suheldud ja... Aga teine kord, kui läksime, siis läksime farmi ja siis elasime neli kuud ikka täielikku Austraalia elu sellises väikeses külakeses ja see oli... kihvt, kihvt. (M, snd 1986, int, Tallinn 2013)

Võõraste inimestega ja lühikese aja vältel suhtlemine aitab vahel luua ka seljakotireisil hinnatud vabadusetunnet. Stabiilsete suhete puudumine võib mõjutada seda, kui palju ollakse valmis endast rääkima. Võõrastele avatakse ennast seljakotireisidel ehk kiiremini kui tavaliselt, ka lähedasi sõprussuhteid sõlmitakse vaid mõne tunniga (Elsrud 1998: 324). Näiteks tuuakse välja, et kuna hostelis vahetub sotsiaalne ring väga kiiresti, siis on kergem end inimestele avada:

Mina igatsen seda, et sa suhtled kõikide inimestega. Et isegi kui sa suhtled [siin] kõikide inimestega, ikka veits kalkuleerid nagu, et kuidagi mõjutab see, et kes keda teab, mingid inimsuhted, mis on juba paika kujunenud kuidagi, paika loksunud. Aga seal oli see, et iga päev on uued näod hostelis ja kõigiga suhtled hoopis teistmoodi, nagu vabamalt või... (M, snd 1987, II int, Tartu 2012)

Ajutised inimsuhted võivad seetõttu mõjuda perspektiive avardavate ning huvitavatena. Samas tunnistasid kõik informandid, et aeg-ajalt igatsesid nad ka oma kodust suhtlusringkonda ja õppisid seda tänu eemalolekule rohkem hindama. Just füüsiline eraldumine stabiilsest, harjumuspärasest suhtlusringist, mis on osa ruumilisest liminaalsusest seljakotireisil, oli eelduseks teistsuguste suhete ja kogemuste tekkimiseks.

Ruumiline liminaalsus

Liminaalne ruum võib esineda mitmel kujul. Näiteks võib liminaalsust seostada väga konkreetsete kohtade (ukseava majas jms), mingi objekti, piiriga, maastikuga (rand, kõrb, soo), aga samas on vahel tegemist laiemate tsoonidega (piiriala riikide vahel, vangla jms) ning isegi riikide, territooriumide või mandritega. Inimesed, kes rändavad Austraalias töötamisõigusega turismiviisa alusel, on tavaliselt oma tuttavast keskkonnast füüsiliselt väga kaugel, mis aitab samuti tajuda ümbritseva ruumi erilisust. Käsitlen seljakotirännu ruumi liminaalsena mitmel tasandil.

Esiteks avaldub Austraalias liminaalsus juba sealses maastikus, looduslikus keskkonnas. Uurijad on liminaalsete maastikena toonud välja näiteks rannikualasid (vee ja maa piir) (Andrews, Roberts 2012: 6–7; Thomassen 2012: 21).⁵ Austraalia on riik, millel on väga pikk rannajoon ning 18 protsenti maismaast katab kõrb, mis seostub samuti ohtude ning vahepealsusega. Suurlinnad asuvad enamasti rannikul ning vahemaad, mis neid eraldavad (Austraalias kõrbed), on liminaalsed ruumid. Kuna otsitakse erilisust, hindavad rändurid aga just raskesti juurdepääsetavaid kõrbeid või väikelinnu sisemaal. Eemalolekut suurlinnadest ja seljakotirändurite enklaavidest (hostelid, internetikohvikud jms) seostatakse taas vabadusega:

See on nagu selline tohutu vabadus, sa oled kuskil täiesti keset kõrbe, sul ei ole nagu mitte midagi... see on minu jaoks Austraalia. (N, snd 1991, II int, Tallinn 2012)

Michel de Certeau järgi loovad ruumi selles tegutsevad ja sellega suhestuvad inimesed. Ruum ei ole midagi etteantut ega püsivat, vaid see on pidevalt muutumises sõltuvalt rakendatavatest kehalistest ja diskursiivsetest praktikatest (Certeau 1984: 117). Seega tajutakse ka ruumis olemist sellega kaasnevate suhete või nende puudumise kaudu.

Järgnevas tsitaadis põimuvad tugevalt sotsiaalne ja ruumiline liminaalsus. Kõrbe kõrval on Austraalias oluliseks ruumiks ka rand. Nii nagu eelmise tsitaadi puhul, seostab ka järgnev informant tõelist Austraaliat maapiirkondadega sisemaal,

[5] Eesti kontekstis on liminaalse ruumina käsitletud ka näiteks soid ja rabasid (Võsu, Pungas 2012).

kuid väärtustab samas ka öid rannas koos inimestega, kellega ta ei oleks mujal sellisel viisil kokku puutunud.

Ongi, et ei taju neid piire enam. Aga vahepeal, kui elasime seal Dwellinghamis, siis nädalavahetusel mõtlesime, et lähme Freemantle'isse ja siis selle hosteli eest üks öö maksta 28 doltsi [ei tahtnud]. [Mõtlesime, et] suvi on ju, ööbisime rannas ja siis kohtasime no nii põnevaid inimesi. Rannas, kus ka lihtsalt olid öö läbi... niisugused tänavalapsed ja samamoodi backpacker'id ja... alati oli väga vahva. (M, snd 1986, int, Tallinn 2013)

Tsitaadist tuleb välja liminaalse ruumi avatus – võimalus, et kõike võib juhtuda. Tegemist oli ruumiga, mis ei kuulunud otseselt kellelegi ja kus kõik inimesed viibisid ajutiselt, kasutades randa kui ruumi oma vabadusest lähtuvalt. Tegemist oli liminaalse ruumiga kitsamas mõttes: rand kui piir ning n-ö eikelleligimaa.

Tänapäeva maailmas, kus olulist rolli mängivad ka infotehnoloogiavahendid, mis aitavad ületada geograafilist kaugus- ja perifeersustunnet (vt Järv 2013), võib liminaalsust luua ka harjumuspäraste suhtlusvahendite puudumine.

Aga mulle nii meeldis, et ma olen nii kõigist ja kõigest eemal, et mul ei ole mitte kellegagi vajadust ega põhjust suhelda, nii palju kui sa teed oma Skype'i kõned ära. Mulle hullult meeldis see fakt, et ma ei pea telefoni kasutama, ma ei tea, miks, aga see oli kuidagi nii vabastav tunne. [...] See [Austraalia] on maa, kus internet on kulla väärtuses ja telefoniga oli ju samamoodi, et kui sa natukenegi tsiviliseeritud kohast ära lähed, siis kaob sul igasugune kontakt kõigiga, sul ei ole internetti ega midagi... see on nii lahe aeg iseendaga. (M, snd 1984, II int, Tallinn 2012)

Samas aitavad infotehnoloogiavahendid teises situatsioonis just tunnetada kaugust kodust. Reisi alguses ei pruukinud inimesed tajuda, kui kaugel nad tegelikult olid. Arusaamine, et nad asuvad Eestiga võrreldes maailma teisel poolel, markeeris mitmete jaoks sümboolselt nende seljakotirännu algust:

Kui sa Euroopas reisisid, siis sa ei tunne seda distantsti võib-olla nii palju, sa ikkagi tunned ennast võib-olla reisi kohta kuidagi liiga koduselt. Aga see [Austraalia] on ikka, no see on ikka nii kuradi kaugel... (naerab). Lihtsalt hullumeelne, kui kaugel see koht on. [...] Esimene nädal on selline sisseelamine, et hakkad mingeid asju sebima, üritad alguse saada võimalikult vaevatuks endale ja siis mingil hetkel hakkab kogu see liikumisprotsess peale ja sa... sul ongi suur kaart käes ja davai, ma lähen siia. Et sul hakkab järjest rohkem igapäevaeluga kohale jõudma, et nüüd sa oledki hullult pikal reisil ja sa ei tea, mis homme päev põhimõtteliselt toob – hullult lahe. (M, snd 1984, II int, Tallinn 2012)

Austraalia kui ruum, milles tegutsetakse, koosneb omakorda väiksematest ruumidest, milleks on seljakotirändurite jaoks näiteks hostelid, teatud linnaosad või terved linnad, mis on rändurite seas väga hinnatud (näiteks Byron Bay). Samas on nende puhul tegemist ajutiste vahepealsete peatuspaikadega, mis muudab nad liminaalseteks.

Paljusid rändureid iseloomustab soov kogeda kõike ja korraga. Nad tahavad olla kõigest eemal ja kõige juures, osa kohalikust ja globaalsest kultuurist, olla *siin* ja samal ajal ka *seal*, mis võib seljakotiränduris endas kohati konflikte ja pingeid tekitada. Nii reisi trajektoorid kui rändurite enklaavid on vormitud nendest pingetest lähtuvalt. Ruum seljakotirändurite ümber kujuneb vastavalt nendele vastuolude-

le ja konfliktidele. Richards ja Wilson on viidanud seljakotirändurite enklaavidele kui metaruumidele, milles toimub tuttava ja võõra omavaheline kombineerimine (Richards, Wilson 2008: 188). Kodust kaugel asudes on enklaavid kohad, kus seljakotiränduritele on igasuguste teenuste näol elu võimalikult mugavaks ja tuttavaks tehtud. Samas, kultuuridevahelise ruumina, erinevate inimeste kohtumispaigana, on enklaavis palju võimalusi.

Enklaavis olemine tähendab puhkust teelolekust. Richardsi ja Wilsoni järgi on tegemist ruumidega, milles reaalsus n-ö peatatakse (*suspending reality*). See on koht, kus on tavaliselt olemas telefoni- ja internetiühendus, saab vahetada kogemusi teiste inimestega, kellel on paljuski ühesugused reisimisega kaasas käivad igapäevaelu probleemid jms, ning sotsiaalne kontroll on üpris madal. Seega valitsevad seal pigem vabameelsed hoiakud, mis on paljuski ka seljakotirändurite ideoloogia aluseks. (Richards, Wilson 2008)

Teel olemine seevastu eristab seljakotirändurit turistist ja kohalikust, olles nii üks seljakotirändurite kollektiivseid identiteedimarkereid (Sørensen 2003: 858). Ruumilist liminaalsust tunnetatakse tugevalt teel olles, ühest enklaavist teise liikudes. Leian, et teel olemine väljendab seljakotirändurite jaoks kõige selgemalt liminaalset ruumi. Kusjuures teel olemine on tihti eesmärgiks omaette. Nauditaksegi vahepeal olemist, liikumist, seostamata end ühegi paigaga. Teel olemist vastandatakse tavaliselt rutiiniga ja liikumist tajutakse inspireeriva ning seeläbi ennast arendavana:

Ma olen tähele pannud, et nende kõikide reisimiste juures... et reisides on see loomingulisus või loovus kuidagi kogu aeg nagu eriti ärevas olekus. Kogu aeg tahad midagi teha, sest on nii palju uusi asju ja... sa tead ise ka, et see on nii inspireeriv, see liikumine, see rändamine. Et mul tekib vahepeal jõe kiiresti mingi rutiinitunne, mis, noh mõnevõrra tegelikult masendab mind. (M, snd 1984, II int, Tallinn 2012)

Kuna reisel vahetuvad pidevalt nii füüsiline kui sotsiaalne keskkond, siis on ka mitmesugused juhtumised ja nendest lähtuvad emotsioonid, mille üle reflekteerida, rohkem esil. Mobiilsus tähendab avatust ja valmisolekut eri olukordadeks ning kuna rutiinses koduses elus sunnivad teatud kohustused inimesi paigale, tunnetatakse liikumist ka erilise vabadusena.

Mitmed uurijad on käsitletud turismireise palverändudena (vt nt Graburn 1989 [1977]; MacCannell 1999 [1976]). Graburn toob välja, et rännak on harva ilma eesmärkideta ja kultuurispetsiifilised väärtused määravad, missugused on loodetavad tulemused. Kui palverändude eesmärk, mida on ka käsitletud sotsiaalselt ja ruumiliselt liminaalsete kogemustena (vt Turner, Turner 1978), on tavaliselt näiteks vaimne valgustumine, siis turisti kogemuse peab koduühiskond ka moraalselt heaks kiitma. Oluline on lõõgastumine, uuenemine (Graburn 1989 [1977]: 28). Seljakotirännu puhul rõhutatakse sarnaselt palverännuga tihti millegi otsimist. James Clifford toob välja, et palverännakule võivad inimesed minna ka sekulaarsetel, mitte tingimata religioossetel põhjustel (1997: 39; vt ka Sepp 2014: 8). Eneseotsinguid seostatakse vahel ka kriisiga elus ning tuttavast ruumist ja mugavustsoonist väljaastumisega:

Ma alati tajusin küll seda, et need kõik backpacker'id on hästi vahvad, aga kõik on ikkagi eksinud. Et sinna Austraaliasse minnakse ikkagi sellises elus natukene minu arvates madalseisus, no mitte madalseisus, aga... et läheks kuskile ja Austraalias, kõik ju teavad, et seal saab hästi

Foto 4. Nädal aega teel Adelaide'ist Melbourne'i elasime ja liiklesime koos kohaliku ränduri Pauliga (sünd u 1960), tema ratastel kodus. Masinasse oli sisse ehitatud nii köök kui magamistuba, mis reisi ajaks lahkelt meile loovutati. St Kilda, Melbourne, märts 2011. Foto Helleka Koppel

raha teenida ja seal on lõbus ja... Kõik ikka otsivad ennast seal. Keegi ei ole kodus, keegi ei ole oma comfort zone'is... (M, snd 1986, int, Tallinn 2013)

Seljakotirännul on oluline ka piiride ületamine, enese seadmine olukorda, kuhu ennast kodus ehk nii kergesti ei panda. Bjørn Thomassen, kes on hoiatanud liminaalsuse ainult positiivseid aspekte väljatoovate käsitluste eest, on rõhutanud vahepeal olekuga kaasnevaid ohte ja ebakindlust (Thomassen 2012: 28–32).

Seljakotireisi kui turismi vormi iseloomustab spontaansus, mis omakorda tähendab, et rändurid ei pruugi oma otsustes olla nii ratsionaalsed kui tavalises stabiilses situatsioonis. Austraaliast tagasi tulles tajusin, et reisirõõmu oli näiteks minu ohutunnetus teine kui kodus. Usaldas inimesi tavalisest rohkem ning asetas ennast tihti ka füüsiliselt pingelistesse ja piiripealsetesse olukordadesse. Ootamatused ja enese võõrastesse situatsioonidesse panemine on selle reisistili juures olulised (Binder 2004: 107). Oma tegevust ei tajuta küll otseselt ohtlikuna, kuid tagasivaatavalt tunnetatakse tihti oma käitumist veidi kergemeelselt riski võtmisena:

Ma ikka vahel usaldas inimesi liiga palju. Mitte et seda minu usaldamist oleks kuritarvitatud, aga ma pärast mõtlesin, et hästi lihtsakäeliselt sai nagu [ennast asetatud] mingitesse natukene ohtlikesse olukordadesse. (N, snd 1981, II int, Tallinn 2012)

Kui eelmine tsitaat põhines lool, kus võõrast inimest usaldati põhjendamatult palju, siis räägitakse ka näiteks Austraalia looduses leiduvate ohtude mittetajumisest:

Ja siis me vaatasimegi hiljem, olid [mao] pildid ka, et mingi must ja punane ja siis loed ja mõtled, et issand, kui oleksin teadnud, siis ei oleks päris niimoodi vahtinud seal juures ja pilte teinud. (naerab) Et tegelt ikka peaks see ohutunne olema veits suurem, niimoodi tagasi mõeldes. (N, snd 1988, int, Tartu 2013)

Suhestudes ka isikliku kogemuse kaudu nende tsitaatidega, leian, et seljakotirännu liminaalsus avaldub tugevalt reisisituatsiooni teadvustatud ebakindluse ja ootamatustega, mille juures mängib olulist rolli võõras ja ajutine ruum. John Urry toob välja ka turistidele rohkem lubatud n-ö mängulise käitumise aspekti, rõhutades sellega reisi juures oluliseks peetavat erilisust, teistmoodi käitumist (2002 [1990]: 11). Enda proovilepaneku nimel ollakse valmis võtma veidi rohkem riske kui mõnes teises olukorras, kuigi Austraaliat tajutakse (kui sealne floora ja fauna välja arvata) üldiselt pigem turvalise keskkonnana:

Just, et sa viskad ennast nagu sellisesse võõraste keskkonda, tundmatus kohas hüppad vette ja siis vaatad, mis juhtuma hakkab. Ja no Austraalia on selles mõttes üsna pehme maa, kuhu tulla. (M, snd 1987, II int, Tartu 2012)

Cohen rõhutab, et kuigi seljakotirännu narratiivides rõhutatakse ebatavaliste ja ohtlike olukordadega toimetulemist, on selliste situatsioonide arv vähenenud spetsiaalsete seljakotiturismile keskenduvate institutsionaalsete struktuuride tekkimisega. Seljakotiränduritele on loodud mugavad ja ohutud keskkonnad ning seetõttu ei pea nad Coheni järgi omama erilisi oskusi ja võimeid, et reisil toime tulla (2003: 103). Samas, kuigi Cohenil on õigus seljakotiränduritele loodud mugavusi pakuvate teenuste rohkuse osas, ei tähenda see, et kõik neid teenuseid kasutaksid, ja isegi kui neid kasutatakse, jääb pikal reisil alati ruumi ka ebaõnnestumisteks ja ebamugavusteks. Väga palju võib varieeruda, mil määral tuntakse vajadust end füüsiliselt ja vaimselt piiripealsesse situatsiooni asetada.

Liminaalsus on seotud ootamatuste ja ebakindlusega (Thomassen 2012: 32). Sellega kaasneb pingelisus, mida seljakotirändurid enamikul juhtudel pigem väärtustavad:

Tegelikult hästi palju igasugu asju juhtus kogu aeg, aga võib-olla ütleks seda... kõikide nende uute asjade proovimine [oli oluline]. Kas või seesama, et sa ei ole enne kunagi sellistes situatsioonides olnud ja sa pead kuidagi hakkama saama. (N, snd 1988, int, Tartu 2013)

Et see vist ongi selle reisi võlu, et miski ei lähe nii, nagu sa arvad. (M, snd 1987, II int, Tartu 2012)

Oluline on spontaansus ja uute asjade proovimine, mis tihti tähendab piiride ületamist. Seejuures ei toimi minu ega minu informantide kogemustes liminaalsusega kaasas käiv pingelisus negatiivsena. Reisi üheks eesmärgiks on saada uusi kogemusi, proovida erinevaid asju ning see eeldab ka iseenda piiride nihutamist. Seega ebakindlus ja ka kriisid reisil on miski, mis käivad selle olukorraga kaasas ja mida pigem väärtustatakse. Eriti tugevalt hinnatakse neid aga tagasivaatavalt, kui kriisiloo juurde käib tavaliselt ka õnnelik lahendus.

Kokkuvõte

Seljakotireis kui üha populaarsem turismivorm tähendab tihti selle harrastaja jaoks pikemaajalist eemalolekut argisest keskkonnast, sotsiaalsest ringist ning kohustus-test. Tavaliselt ollakse vaheetapis oma haridus- ja tööelus, mis on eemalemineku eelduseks. Seljakotirändurite juttudes oma reisikogemusest avaldub liminaalsus mitmel tasandil.

Seljakotireisi võib käsitleda liminaalse ajana, mida tajutakse vaba ja paindlikuna ning mille juures väärtustatakse olevikulisust. Tagantjärele vaadates kõrvutatakse seda juba taas rutiinse argipäevaga, mille meeolusid mõjutavad ka taasloodud kohustused ja mis vastandub seeläbi reisile. Ajaline vahepealsus seljakotireisil on läbi põimunud sotsiaalse ja ruumilise liminaalsusega.

Seljakotirändurid moodustavad reisil omalaadse lõtvade sidemetega kogukonna (*communitas*), mille liikmed on tavapära kohustustest ning ka sotsiaalsest ringist eemal. Kusjuures suhtlemine varem igapäevase stabiilse sotsiaalse ringiga kodus võib muutuda reisil olles pigem vähem oluliseks. Seltskond, kellega reisil igapäevaselt suheldakse, muutub sageli, kuid seda väärtustataksegi just tänu võimalusele kohtuda lühikese aja jooksul väga paljude inimestega. Seljakotirändurite jaoks on oluline avatus ning valmisolek suhelda, kuid see, milliseks hinnatakse kontakte teiste seljakotirändurite (sealhulgas kaasmaalaste) või kohalikega, sõltub seljakotiränduri isiklikest hoiakutest, väärtushinnangutest ja varasematest kogemustest.

Seljakotireisi kui mitmes mõttes liminaalse kogemuse juures mängib olulist rolli geograafiline vahemaa tuttavast ning teelolek, mis annab võimaluse soovitud vabadustunnet kergemini tunnetada. Huvitav on ka, et Austraalia looduses hindavad seljakotirändurid enim just maastikku, mida uurijad on samuti käsitlenud liminaalsena (kõrb, rand). Liminaalsed ruumid pakuvad vaheldust nii looduslikult kui seal kehtivate sotsiaalsete normide kaudu. Kodust eemale minekuga lahkutakse sealse ruumiga seotud kohustustest, mis varasemalt on seljakotirändurite elu struktureerinud.

Seljakotirändurid asuvad ruumis, mis on nende jaoks võõras ja ajutine, vahepealne ning võimalusi täis. Omavahel on põimunud ruumiline, ajaline ja sotsiaalne liminaalsus, mille ilminguid seljakotirändurid üldjuhul väärtustavad. Seljakotireisil teistmoodi struktureeritav aeg, teistsugune sotsiaalne ring ning võõras ja vahelduv ruum pakuvad võimalust täita reisi eesmärgi, millest olulisimaks loetakse tavaliselt argiritiinis väljasaamist. Ennast asetatakse tahtlikult võõrasse olukorda, nihutades nii isiklike piire, mistõttu on liminaalsus eelkõige väärtustatud ning hinnatud seljakotireisi kogemuse osa. Liminaalsusest taas koju naasmisega kaasneb tihti pisut teistsugune enda ja oma positsiooni tunnetamine maailmas, mis aitab näha võib-olla varem märkamatuks jäänud potentsiaali endas ning end ümbritsevas sotsiaalses ja ruumilises keskkonnas.

Allikad

Välitöömaterjalid 2010–2012 (autori valduses).

Kirjandus

- Anderson, Leon 2006. Analytic Autoethnography. – *Journal of Contemporary Ethnography* 35 (4): 373–395.
- Andrews, Hazel; Les Roberts 2012. Introduction: Re-mapping Liminality. – Hazel Andrews, Les Roberts (eds.). *Liminal Landscapes. Travel, Experience and Spaces In-Between*. New York: Routledge, 1–18.
- Binder, Jana 2004. The Whole Point of Backpacking: Anthropological Perspectives on the Characteristics of Backpacking. – Greg Richards, Julie Wilson (eds.). *The Global Nomad. Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney: Channel View Publications, 92–108.
- Certeau, Michel de 1984. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Clifford, James 1997. Traveling Cultures. – *Routes. Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Cambridge, London: Harvard University Press, 17–46.
- Cohen, Erik 1974. Who is a Tourist? A Conceptual Clarification. – *The Sociological Review* 22 (4): 527–555.
- Cohen, Erik 2003. Backpacking: Diversity and Change. – *Journal of Tourism and Cultural Change* 1 (2): 95–110.
- Cohen, Erik; Chaim Noy 2005. Introduction: Backpacking as a Rite of Passage in Israel. – Chaim Noy, Erik Cohen (eds.). *Israeli Backpackers: From Tourism to Rite of Passage*. New York: State University of New York Press, 1–44.
- Cohen, Scott 2010. Reconceptualising Lifestyle Travellers: Contemporary 'Drifters'. – Kevin Hannam, Anya Diekmann (eds.). *Beyond Backpacker Tourism. Mobilities and Experiences*. Bristol, Buffalo, Toronto: Channel View Publications, 64–84.
- Edensor, Tim 2001. Performing Tourism, Staging Tourism. (Re)producing Tourist Space and Practice. – *Tourist Studies* 1 (1): 59–81.
- Elsrud, Torun 1998. Time Creation in Travelling: The Taking and Making of Time among Women Backpackers. – *Time and Society* 7 (2): 309–334.
- Graburn, Nelson H. H. [1977] 1989. Tourism: The Sacred Journey. – Valene L. Smith (ed.) *Hosts and Guests. The Anthropology of Tourism*. Philadelphia, Pennsylvania; University of Pennsylvania Press, 21–36.
- Järv, Ehti 2013. „Ega saare peal meil info liigubki ainult arvutis“: kollektiivsed praktikad Ruhnu internetiväljal. Magistritöö. Juhendaja: Pille Runnel, Maarja Kaaristo. Tartu Ülikool, filosoofiateaduskond, etnoloogia osakond.
- Koppel, Helleka 2014. Kodus ja võõrsil ning vahepeal – Eesti seljakotirändurid Austraalias. Magistritöö. Juhendaja: Art Leete, Maarja Kaaristo. Tartu Ülikool, Filosoofiateaduskond, Etnoloogia osakond.
- Leitmaa, Dannar 2011. Mis noori Austraaliasse tõmbab? Seiklused, raha, reisimine, tööpuudus? – *Eesti Päevaleht*, 16. märts. <http://epl.delfi.ee/news/eesti/mis-noori-austraaliasse-tombab-seiklused-raha-reisimine-toopuudus.d?id=51293646> (vaadatud 29.4.2014).
- Lett, James W. Jr. 1983. Ludic and Liminoid Aspects of Charter Yacht Tourism in the Caribbean. – *Annals of Tourism Research* 10 (1): 35–56.

- Loker-Murphy, Laurie; Pearce, Philip L. 1995. Young Budget Travelers: Backpackers in Australia. – *Annals of Tourism Research* 22 (4): 819–843.
- MacCannell, Dean 1999 [1976]. *The Tourist. A New Theory of the Leisure Class*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- Pungas, Piret; Ester Võsu 2012. The Dynamics of Liminality in Estonian Mires. – Hazel Andrews, Les Roberts (eds.). *Liminal Landscapes. Travel, Experience and Spaces in-between*. London, New York: Routledge, 87–102.
- Raus, Laura 2011. Austraaliasse kipub tööle üha suurem hulk Eesti noori. – *Eesti Postimees*, 8. juuni. <http://e24.postimees.ee/463420/austraaliasse-kipub-toole-uha-suurem-hulk-estinoori> (vaadatud 29.4.2014).
- Reed-Danahay, Deborah E. 1997. Introduction. – Deborah E. Reed-Danahay (ed.). *Auto/Ethnography. Rewriting the Self and the Social*. Explorations in Anthropology 37. Oxford, New York: Berg, 1–20.
- Richards, Greg; Julie Wilson 2004. Drifting Towards the Global Nomad. – Greg Richards, Julie Wilson (eds.). *The Global Nomad. Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney: Channel View Publications, 3–13.
- Ryan, Chris 2005 [2002]. 'The Time of our Lives' or Time for our Lives: An Examination of Time in Holidaying. – Chris Ryan (ed.). *The Tourist Experience*. London: Continuum, 201–212.
- Sepp, Tiina 2014. *Pilgrims' Reflections on the Camino de Santiago and Glastonbury as Expressions of Vernacular Religion: Fieldworker's Perspective*. Dissertationes folkloristicae Universitatis Tartuensis 21. Tartu: University of Tartu Press.
- Szokolczai, Arpad 2009. Liminality and Experience: Structuring Transitory Situations and Transformative Events. – *International Political Anthropology* 2 (1): 141–172.
- Sørensen, Anders 2003. Backpacker Ethnography. – *Annals of Tourism Research* 30 (4): 847–467.
- Teas, Jane 1988. „I'm Studying Monkeys; What Do You Do?“ – Youth and Travel in Nepal. – *Kroeber Anthropological Society Papers* 67–68: 35–41.
- Thomassen, Bjørn 2012. Revisiting Liminality. The Danger of Empty Spaces. – Hazel Andrews, Les Roberts (eds.). *Liminal Landscapes. Travel, Experience and Spaces in-between*. London, New York: Routledge, 21–35.
- Turner, Victor W. 1969. *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Turner, Victor W. 1970 [1964]. Betwixt and Between: The Liminal Period in *Rites de Passage*. – *The Forest Symbols. Aspects of Ndembu Ritual*. Ithaca, London: Cornell University Press, 93–111.
- Turner, Victor W. 1979. Frame, Flow and Reflection. Ritual and Drama as Public Liminality. – *Japanese Journal of Religious Studies* 6 (4): 465–499.
- Turner, Victor W.; Edith L. B. Turner 1978. *Image and Pilgrimage in Christian Culture*. New York: Columbia Press.
- Urry, John 2002 [1990]. *The Tourist Gaze*. London: Sage Publications.
- Vadi, Urmas 2013. *Tagasi Eestisse*. Saarde, Pärnu: Jumalikud Ilmutused.
- Van Gennep, Arnold 1960. *The Rites of Passage*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- Vertovec, Steven 2007. Introduction: New Directions in the Anthropology of Migration and Multiculturalism. – *Ethnic and Racial Studies* 30 (6): 961–978.
- Welk, Peter 2004. The Beaten Track: Anti-Tourism as an Element of Backpacker Identity Construction. – Greg Richards, Julie Wilson (eds.). *The Global Nomad. Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney: Channel View Publications, 77–91.

Helleka Koppel

Wilson, Julie; Greg Richards 2008. Suspending Reality: An Exploration of Enclaves and the Backpacker Experience. – *Current Issues in Tourism* 11 (2): 187–202.

Helleka Koppel, MA, on lõpetanud Tartu Ülikooli etnoloogia erialal. Oma magistritöös uuris ta seljakotiturismi kui populaarsust koguvat reisistiili eestlaste seas Austraalias seljakotireisil käinud noorte näitel. Varem on Helleka välitööid teinud eelkõige Eesti saartel, enim Ruhnus, uurides sealse paikkondliku identiteedi konstrueerimist.

Summary: Abroad in the Interim: Liminality in Travel Based on the Case of Backpackers in Australia

Helleka Koppel

This article is based on my 2014 MA thesis *Home, Away and In Between – Estonian Backpackers in Australia* and elucidates backpacking with the help of the concept of liminality. The empirical material for my research paper was collected in three stages between 2010 and 2013 in Australia, where I travelled as a backpacker myself, as well as in Estonia, in order to elucidate backpacking through the retrospective perspective of the young people who have done it.

I define backpackers primarily as people that travel for long periods on small budgets; who wish to associate with both local people and other backpackers; are conscious of and value their independence, freedom and openness to travel; plan their travel individually or with companions based on flexible itineraries; and whose main goal is fun and change.

Liminality denotes a transitional situation, in which all limitations have been removed and therefore social structures and norms temporarily do not apply. I view liminality as being between or in the interim, and expand this to encompass the temporal, spatial and social aspects of backpacking. Backpacking as an increasingly popular form of tourism often means being away from one's everyday environment, social circle and responsibilities for a longer period of time. This usually occurs when one is at an interim stage in one's education or career, which is a precondition for such an absence. Liminality is revealed in the backpackers' stories about their travel experiences at various levels. Backpacking can be viewed as a liminal time, which is perceived as a free and flexible time when a sense of being in the present is appreciated. When it is compared with one's everyday routine in retrospect, the moods are affected by one's recreated responsibilities which thereby contrast with the travel.

The temporal interim state of backpacking is intertwined with social and spatial liminality. When travelling, backpackers constitute a kind of loosely-connected community (*communitas*), whose members are away from their usual responsibilities and social circles. Communicating with the previous stable everyday social circle may become less important while travelling. The company that one keeps

while travelling changes frequently, but it is valued for the opportunity it provides to meet lots of people during a short period of time. For backpackers, openness and the readiness to communicate is important, but how one evaluates the contacts with other backpackers (including compatriots) or locals depends on personal attitudes, values orientation and the earlier experiences of the backpacker.

In backpacking, as a liminal experience in many ways, an important role is played by the geographical distance from one's acquaintances and the feeling of being on the road, which provides an opportunity to realise the desired sense of freedom. It is also interesting that in the nature of Australia, backpackers have the greatest appreciation of the landscape, which researchers have also treated as liminal (desert, beach). Liminal spaces can provide variety via the nature and the social norms that apply there. By leaving home, one leaves behind the responsibilities related to the space that have structured the backpackers' lives until then.

The backpackers are in a space that is strange and temporary for them – interim in nature and full of possibilities. The spatial, temporal and social liminality is intertwined, the manifestations of which are generally valued by backpackers. Time, which is structured differently when backpacking, a different social circle, and strange and variable space provide opportunities to fulfil the objectives of the travel, the most important of which is usually getting out of one's everyday routine. One purposely places oneself in strange situations thereby shifting one's personal boundaries, which is why liminality is primarily valued and appreciated as part of the backpacking experience. When returning home, liminality is often accompanied by a slightly different perception of oneself and one's position, which may help to discover the unnoticed potential in oneself and the surrounding social and spatial environment.

Резюме: В промежутке в чужих краях – лиминальность во время путешествия на примере эстонских бэкпэкеров в Австралии

Хеллека Коппель

Данная статья базируется на написанной мною в 2014 году магистерский работе «Дома и в чужих краях, а также в промежутке – эстонские бэкпэеры в Австралии» и открывает бэкпекерство с точки зрения концепции лиминальности. Эмпирический материал моей исследовательской работы был собран в три этапа в 2010–2013 годах как в Австралии, где я сама путешествовала в качестве бэкпекера, так и в Эстонии, для того, чтобы открыть бэкпекерство с точки зрения ретроспективной перспективы для проделавших это молодых людей. Под путешествующим с рюкзаком человеком (backpacker) я понимаю, прежде всего, человека, который путешествует на протяжении длительного времени и с маленьким бюджетом; хочет общаться как с местным населением, так и другими бэкпекерами; ощущает и считает важными свою независимость, свободу и открытость во время поездки; индивидуально или вместе со спутником планирует гибкий маршрут своего путешествия, и основной целью которого является развлечение и разнообразие.

Лиминальность обозначает ситуацию перехода, из которой удалены все ограничения и тем самым временно не действуют общественные структуры и нормы. Я рассматриваю лиминальность как пребывание на перепутье и в промежутке, распространяя этим бэкпекерство на временные, пространственные и социальные аспекты. Бэкпекерство как набирающая все большую популярность форма туризма, часто для занимающегося этим человека означает продолжительное пребывание вдали от своей будничной среды, социального круга и обязанностей. Обычным является нахождение в таком промежуточном этапе в период работы или учебы, что и является предпосылкой для такой отдаленности. Лиминальность открывается в рассказах бэкпекеров об опыте своего путешествия на нескольких уровнях. Путешествие в качестве бэкпекера можно рассматривать как время, которое воспринимается как свободное и гибкое и в случае, когда ценится происходящее в настоящее время. Впоследствии это сопоставляется уже со ставшей вновь рутинной будничностью, на настроения которой оказывают влияние и воссозданные обязанности, и то, что таким образом контрастирует с путешествием.

Временная промежуточность во время бэкпекерства переплетается с социальной и пространственной лиминальностью. Во время путешествия бэкпекеры образуют своеобразную общину (communitas), со слабыми связями, члены которой находятся вдали как от своих обычных обязанностей, так и социального круга. Предыдущее общение дома со своим повседневным стабильным социальным кругом может во время путешествия стать скорее малозначимым. Круг людей, с которыми происходит общение во время путешествия, часто меняется, но именно это и ценится, как возможность встретиться за короткое время с очень многими людьми. Для бэкпекеров важным является открытость, готовность к общению, но то, как оцениваются контакты с другими

бэкпэкерами (в том числе и соотечественниками) или местными, зависит от личной установки, ценностей и предыдущего опыта бэкпэкера.

Во время бэкпэперства как опыта лиминальности в различных его значениях, важную роль играет географическая дистанция от всего знакомого и нахождение в пути, что предоставляет возможность легче ощутить желаемое чувство свободы. Интересным является и то, что в природе Австралии бэкпэкеры больше всего ценят именно ландшафт, который исследователи также рассматривают как лиминальный (пустыни, побережье). Лиминальное пространство может предложить разнообразие как в природном смысле, так и через действующие там социальные нормы.

Отдаленностью от дома уходят и от связанных с тем пространством обязанностей, которые до этого времени структурировали жизнь бэкпэкеров.

Бэкпэкеры находятся в пространстве, которое является для них чужим и временным, промежуточным и полным возможностей. Между собой переплетается пространственная, временная и социальная лиминальность, проявления которой обычно ценятся бэкпэкерами. Структурируемое во время путешествия по-разному время, другой социальный круг, а также чужое и сменяющееся пространство предоставляют возможность выполнить цели путешествия, наиважнейшей из которых обычно считается возможность выбраться из повседневной рутины. Себя умышленно помещают в чужие ситуации, сдвигая, таким образом, личные границы, по причине чего лиминальность является преимущественно ценимой частью опыта бэкпэперства. Возвращению домой из лиминальности часто сопутствует несколько иное осознание себя и своей позиции, что может помочь увидеть ранее возможно оставшийся не замеченным потенциал в себе и окружающей социальной и пространственной среде.